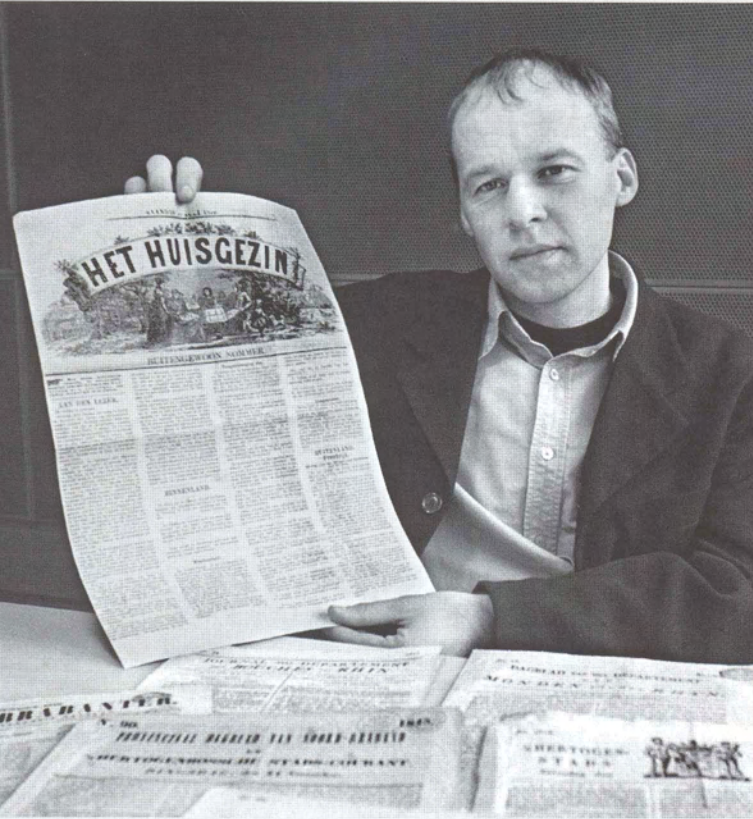

De passie van Jan de Wit:

Oude kranten scheppen een tijdsbeeld

*Jan de Wit met een van zijn kranten
(Foto: Olaf Smit)*

Het is begonnen met twee kranten uit 1948, die hij van zijn vader kreeg uit de boedel van zijn net overleden oma. Die twee – over de inhuldiging van koningin Juliana – werden er meer dan 11.000. De passie die Jan de Wit in haar greep kreeg.

Jan de Wit – in 1964 in Veldhoven geboren, maar getogen in Nijmegen – is, sinds 1999, communicatieadviseur bij de gemeente 's-Hertogenbosch. Interne communicatie, verduidelijkt hij, gericht op ambtelijke ondersteuning van de bestuurlijke organisatie. Eerder, vanaf 1991, werkte hij bij de gemeentelijke Sociale Dienst, waar hij vanuit de cliëntenbegeleiding in het bijstandsmatenschappelijk werk min of meer vanzelf de op dat moment nog ontbrekende voorlichtingsfunctie ontwikkelde. Achteraf bleek dat een opstap naar de afdeling Communicatie, onlangs verhuisd naar het nieuwe stadskantoor van 's-Hertogenbosch. Honderden mappen bedrukt papier, in allerlei uitvoeringen, getuigen van zijn grote passie, het verzamelen van (oude) kranten. Deels valt deze passie te verklaren door zijn werk, bezig als hij is met wat hij noemt 'het product 's-Hertogenbosch; bezig met ontwikkeling van de stad'. In de ervaring van Jan de Wit is de passie voor oude kranten 'het begin van een explosie van betrokkenheid bij het medium krant'.

Het bijzondere van deze hobby is dat de gemeentelijke communicatieadviseur niet alleen Bossche kranten verzamelt, maar kranten uit de hele wereld, waarin over 's-Hertogenbosch wordt bericht. Illustratief is de krant uit Taiwan, die verslag deed van de beruchte rellen op de Graafseweg van een paar jaar geleden. 'Een uniek exemplaar, nog afgezien van het feit dat de bewuste krant buiten alle proporties deed voorkomen of het geweld in heel Nederland gaande was. Een geweldige ramp.'

Basis

Door zijn studie is Jan de Wit indertijd in 's-Hertogenbosch terechtgekomen en daar blijven hangen, niet in de laatste plaats ook vanwege zijn interesse voor de geschiedenis van de stad. Pluspunt: 'Als je vanuit Nijmegen komt, is Den Bosch relatief jong, dat maakt dat de geschiedenis redelijk overzichtelijk is. Kijk je bijvoorbeeld naar de Romeinse tijd, dan probeer je je daar weliswaar beelden van te vormen, maar je bent volledig afhankelijk van je voorstellingsvermogen. Als je het over de dertiende, veertiende eeuw hebt, dan heb je de beschikking over archiefstukken, die je kunt aanraken. Proeven! Dan krijg je een tijdsbeeld voorgeschoteld, dat voor je gaat leven. Dat is voor mij de basis geweest om kranten te gaan verzamelen.'

Om te adstrueren wat hij bedoelt, noemt Jan de Wit het begin van de Tweede Wereldoorlog voor Nederland. 'Iedereen weet uit de geschiedenisboeken wat op 10 mei 1940 plaatsvond, maar wat er 'werkelijk' gebeurde kun je

alleen maar uit de kranten van die dagen halen. Dan krijg je een tijdsbeeld dat veel pakkender is dan welk geschiedenisboek ook. Je beleeft als het ware hoe het was.' Zeker als je zo'n uitgebreide collectie hebt. Over 10 mei 1940 heeft Jan de Wit meer dan 200 kranten. Trouwens ook van historische gebeurtenissen als de moord op de Amerikaanse president Kennedy en de eerste maanlanding houden de stapels pas in de buurt van 200 op. 'Geschiedenisboeken kunnen je veel vertellen, maar ze zijn meestal beschouwend. De krant laat zien wat op dat moment het belangrijkste nieuws was. Het fascineert me hoe het medium krant met het nieuws omgaat. Maar ook hoe de lezer nieuws wordt onthouden, door censuur bijvoorbeeld.' Ietwat terughoudend, gezien de gevoeligheid van de materie, adstrueert Jan de Wit dit met het voorbeeld de jodenvervolgning in de Tweede Wereldoorlog. 'Geconfronteerd met het tijdsbeeld, begrijp je waarom de mensen niet meteen de straat opgingen om te laten horen: dat pikken we niet. Er stond namelijk geen letter van in de kranten van die tijd. Men wist gewoon niet dat er duizenden joden werden weggevoerd. De bevolking van die tijd heeft daar nooit een beeld bij gehad.' Verzamelde kranten, oorlogskranten voorop, laten ook zien hoe het nieuws uit verschillende gezichtspunten kan worden benaderd. Sprekend voorbeeld zijn de kranten uit 1945 die berichten over de dood van Adolf Hitler. 'De grootste tiran aller tijden', was de teneur in de (Zuid-) Nederlandse kranten. 'Heldentod Adolf Hitlers' kopte op zijn beurt een Duitse krant. Ook de ontwikkeling van de pers in de loop der jaren vindt natuurlijk haar weerslag in de enorme collectie van Jan de Wit. Met de kranten van zijn oma uit 1948 van de troonsbestijging van Juliana heeft de verzamelaar een gemakkelijk voorbeeld bij de hand. 'De verslaggeving van 1948 is zo wezenlijk anders dan de kritische wijze waarop in 1980 verslag werd gedaan van de inhuldiging van koningin Beatrix.'

Seconde

Overigens beseft Jan de Wit als geen ander dat de krant ook maar een vluchtig medium is. Hij kan zich dan ook vinden in de woorden van de Duitse filosoof Schopenhauer, die ooit vaststelde dat een krant slechts een seconde van de tijd beschrijft. 'Daarmee wil hij maar zeggen, dat je de betekenis van een en ander ook weer niet moet overdrijven, maar dat doet natuurlijk niets af aan het feit dat zo'n beschrijving eeuwen nadien nog een tijdsbeeld weerspiegelt.' 'Als je door een krant, waarin de dood van Michiel de Ruyter wordt gemeld of de nederlaag van Napoleon bij Waterloo, wordt geconfronteerd met een bepaald tijdsbeeld, dan doet het je iets. Als je ziet de werkelijk macabere wijze waarop in *The London Gazette* van augustus 1672 verslag werd gedaan van de moord op de gebroeders De Witt, nou daar 'smul' ik van. Daar mogen ze me, bij

Een artikel in het Brabants Dagblad van 4 maart 1965 dat de gemoederen verhitte (Foto: Olaf Smit)

Deze bekende tijdens de bevrijding genomen foto verscheen ook in de Daily Mirror van 30 oktober 1944. (Foto: Jan de Wit)

wijze van spreken, 's nachts voor wakker maken.' De Londense krant verhaalt omstandig hoe het de gebroeders De Witt verging ... opgehangen aan galgen en nadat hun kleren waren afgetrokken onteerd omdat iedereen een deel van de lichamen wilde hebben van de door hen gehate magistraten. Een kootje van een vinger werd verkocht voor twaalf stuivers. De hele vinger bracht vijftien stuivers op en een oor werd aangeboden voor 25 stuivers. Jan de Wit smult niet alleen, maar verzucht ook: 'Als je dat vergelijkt met de commotie die publicatie van de foto van het lijk van de op 6 mei 2002 vermoorde politicus Pim Fortuyn, teweegbracht...'

Veel wezenlijker voor Jan de Wit is overigens het bezit van uitgaven van de Londense *Gazette* uit mei en juli van 1672, waarin werd bericht over de belegering van Den Bosch door de Fransen. Dat hij in de collectie die hij op een veiling kocht ook het verslag van de lynchpartij van de Gebroeders De Witt aantrof, is maar een toevalligheid, zij het wel een heel bijzondere. Zoals het ook aardig is om in een andere krant te zien dat het bericht van de dood van admiraal De Ruyter van 11 mei 1676 dateert, doch eerst in de krant van 25 mei werd gepubliceerd. 'Het bericht deed er liefst veertien dagen over voor het in de krant verscheen. Zo ging dat in die tijd.'

Drijfveer

De stapels mappen met allemaal oude kranten overziende, realiseert Jan de Wit zich, dat zijn passie zich heeft ontwikkeld tot 'een misschien wel waanzinnige hobby.'

'Eenmaal geboeid door die eerste oude exemplaren (van 1948) wil je meer weten van het fenomeen krant. Dus ben ik me gaan verdiepen in de Bossche krant.' Een boeiende geschiedenis, die elders in dit nummer een afzonderlijk artikel waard blijkt. Een geschiedenis waarin ook Jan de Wit mocht vaststellen dat 's-Hertogenbosch een perscentrum van betekenis is geweest. Als zodanig was de stad de bakermat van *De Volkskrant*, dagblad *De Tijd* en de *Katholieke Illustratie*. Dat laat onverlet dat 's-Hertogenbosch met zijn eerste *Dinsdagse (en Vrijdagse) Courant* in 1771 – tevens de eerste krant van Noord-Brabant – niet bepaald een koploper kan worden genoemd. Het oudste exemplaar van een Nederlandse krant dateert van 1618, en is dus meer dan 150 jaar ouder.

'Mijn streven is om van elke krantentitel die Den Bosch heeft gekend, tenminste één editie te hebben.' En bij voorkeur speciale nummers, de eerste druk van een nieuwe naam bijvoorbeeld. En kranten met bijzonder nieuws. Met gepaste trots: 'Ik heb de pretentie: alles wat over de Bossche krant is geschreven, heb ik in bezit.'

Nochtans gebruikt Jan de Wit niet voor niets het woord streven. Hij weet zijn collectie Bossche kranten, hoe omvangrijk en hoe verscheiden ook, niet compleet. Er ontbreken nog een stuk of twintig exemplaren, vooral uit de eerste periode, van 1771 tot 1800. Met alle waardering voor het Stadsarchief dat zich uit de aard der zaak op de eerste plaats op de plaatselijke uitgaven richt – en die van 1771 tot heden vrijwel compleet heeft – interesseert het Jan de Wit ook in het bijzonder wat kranten buiten Den Bosch over de stad schreven. 'Mijn drijfveer is altijd geweest: Wat is er ooit waar geschreven over Den Bosch.' Een van de meest tot de verbeelding sprekende voorbeelden in dit verband is de bevrijding van 's-Hertogenbosch in 1944. De slag om Brabants hoofdstad heeft in vrijwel alle kranten over de hele wereld gestaan. Vier of vijf mappen dik heeft Jan de Wit ervan. Uiteraard ook uit eigen land, deels onder censuur, deels vanuit de illegaliteit. 'Dat geeft een geweldig tijdsbeeld van Den Bosch in de oktoberdagen van 1944.' Ook bijvoorbeeld van de onvermijdelijke geruchtvoering. In tal van kranten heette de Sint-Jan, die vrijwel ongehavend uit het strijdgewoel te voorschijn is gekomen, zwaar, in één krant zelfs onherstelbaar beschadigd.

De kranten die Jan de Wit heeft verzameld van de berichtgeving over het later zo verfoeide *Structuurplan 1964* van de gemeente 's-Hertogenbosch geven een al even interessant beeld van weer een andere tijd. De communicatiedeskundige: 'Nu is het onbegrijpelijk hoe het gemeentebestuur er indertijd toe is gekomen om zo'n plan te maken. Dat wordt echter duidelijk als je de geschiedenis van de ontwikkeling van toen leest. Met het beeld van die tijd voor ogen is het te begrijpen dat het gemeentebestuur toentertijd vond dat de Binnendieze, een open riool, dicht moest. Een gedachte die je vandaag de dag waanzinnig vindt.'

'Daarentegen mag je het een bijzonder staaltje van inzicht noemen dat er mensen waren die zich niet lieten leiden door de waan van de dag en uiteindelijk anderen ervan hebben kunnen overtuigen dat het veel waardevoller was om onze cultuurmonumenten te behouden en daarin te investeren. Goed ook dat het Brabants Dagblad daarin ook positie heeft gekozen en daardoor aan dat behoud heeft bijgedragen.'

Oorspronkelijk

De 11.000 kranten die Jan de Wit thuis in honderden mappen bewaart, zijn allemaal oorspronkelijke uitgaven. Van facsimile-uitgaven, hoe mooi ook, moet deze megaverzamelaar niets hebben. Alleen al aan het papier onderkent hij het verschil. Het oudste exemplaar dat Jan de Wit in zijn bezit heeft is een 'pamfletachtige krant, zonder titel en met de hand geschreven' uit 1621.

'Het komt allemaal van zolders', lacht Jan de Wit, dé plaats immers waar oude kranten gewoonlijk bewaard worden.